

[Transcript] Dagens Eko / Så lätt är det att rymma från ett Sis-hem

Allis, hur svårt är det att rymma från ett sishem?

Om man kollar på siffrorna, verkar det med lite planering, inte vara svårt.

Det här är dagens eco med Karolin Kärnén. I dag.

Så enkelt är det att rymma från ett sishem.

Det är den 20. januari.

En pojki i svarta kläder filmas när han springer ner för trapporna i ett lägenhetshus.

Hans kompis ber om att killa, samtidigt som han stammar utanför en av lägenhetsdörrarna.

I handen har han ett automatvapen som han laddar.

In i lägenheten befinner sig två vuxna och ett barn, en mormor och morfar och dess barnbarn.

Pojken utanför skjuter 15 skott mot dörren.

På bilder från hallen syns en barnvagn, och golvet är täckt i vitt damm.

Väggen och garderobstörerna brevi har spår från kulor.

Ingen person kom till förändringen för att rymma från ett sishem.

Det är inte för att rymma från ett sishem, utan för att rymma från ett sishem.

Ingen person kom till skada, trots att det fanns människor i lägenheten vid skjutningen.

Ungefär en månad innan skotten i fruängen sker en liknande händelse.

Det har skjutits mot en fastighet i gubbängen i södra Stockholm.

En 67-årig man som bor i gubbängen vaknar mitt i natten av vad han tror är raketer.

I själva verket är det en annan ung kille som skjuter över 20 skott med automatvapen, rakt in i hans lägenhet.

Polisen har gjort vind i form av tomhylsor på platsen.

De har öppnat en förundersökning angående försök till mord.

Under våldsvågen i Stockholm sen årsskiftet har folk snackat om att barnen är barnsoldater i gängkrigen.

Gäste Alice Lundberg, reporter på P4 Göteborg.

Alice, vi pratar om två unga killar som misstänks har begått grova brott under våldsvågen i Stockholm.

Vad händer med de här killarna?

Den ena killen, 14-åringen, gribs direkt efter att han har skjutit mot den 67-åriga mannens dörr.

Det är på natten den 28 december.

Den andra killen, han som nu är 15, gribs några dagar efter skjutningen mot lägenhet dörren i fruängen den 20 januari.

På grund av deras unga ålder kan de inte dömas till fängelse, utan skickas båda två istället till sissämhet i Nereby i Bergsjön i nordöstra Göteborg.

Hur ser det ut på de här hemmen?

Det ser olika ut, men de flesta hemmen är i ett inhängat område.

Det är ofta flera olika byggnader för skola, matsal och där de bor helt enkelt.

Just Nereby sissäm i Bergsjön i Göteborg är en samling gula och brungrå byggnader i ett skogsområde.

Runt det här området har det länge funnits ett fyra meter högt stakhet där toppen av det här taket lutade utåt.

Hur då lutar det utåt?

Man satte upp stakhetet för att hålla pojkar borta.

Det här var tidigare när det var ett flickhem på samma plats, så det är svårare att klättra in och

lättare att ta sig ut.

Och för att förstå vad är ett sissen?

Sverige har haft en särbehandling av ungdomsbrott slingar länge.

Det är ungdomar som kommer ifrån jättestorhet mycket olyckliga hemförhållanden.

Men först på 50-talet började man på allvar skilja på unga och vuxna som begåttbrott.

Här finns också en ungdomsfängelse del och som på samtliga anstalter.

Här bereds tillfället till ett arbete som ger också en form av utbildning.

Man slutade döma unga till livstidsfängelse och man började under 60- och 70-talen använda fängelse för unga mer och mer restriktivt.

Som regel finns även på den slutna anstalten någon öppen paviljon där man kanske rent av kan se tv omkvällen.

Under 80-talet debatterades fängelse för unga då kriminalvården menade att man inte hade de medel som krävdes för att hjälpa de här ungdomarna.

Och ville då istället lägga över det på socialtjänsten.

Brottslingar under 18 år ska dömas till ett nytt straff som ska kallas slutna ungdomsvård.

Sen fick vi 1998 en lag om slutna ungdomsvård som då helt ersatte fängelse straffet.

Straffet ska kunna vara från två veckor upp till fyra år och avtjänas på de ungdomshem som drivs av statens institutionstyrelse.

I dag har vi ett system där unga, omyndiga brottslingar, alltså personer mellan 15 och 18 år kan dömas i slutna ungdomsvård

där maktstraffet är fyra år och inte livstid som det då är i vanliga fängelser.

Om man är under 15 år kan man inte dömas till brott utan då för en så kallad bevis-talan och socialtjänsten tar över.

Men man kan fortfarande tvångsomhändertas.

I båda de här fallen hamnar man alltså på de här sysshemmen som vi pratar om, eller?

Ja, hemmen drivs av statens institutionstyrelse och förkortas då till sysshem.

De bedriver både tvångsvård och slutna ungdomsvård på det som kallas sysshem eller ungdomshem.

Om du döms till slutna ungdomsvård kommer du låtsas in på en särskild del av sysshem.

Men de här två killarna som vi snackar om kommer till nereby som bara tar emot ungdomar enligt LVU.

Barn som tvångsomhändertas.

Och för de som befinner sig på de här sysshemmen, hur ser dagarna ut?

Tanken är att ungdomarna ska utredas och behandlas, men också få undervisning i skolan.

Ja, det här är sysshemmet. Det här är en verkstad.

Här framför allt har vi skola. Mycket av verksamheten på ungdomshemmet består i att erbjuda vår ungdomsutbildning.

Vardagen ska vara företebar och strukturerad, och det här för att bidra med trygghet och lugn.

Vi vet att vissa har tillgång till surfplattor och sen är det aktiviteter som exempelvis fotbollsträningar eller badbesök.

Och vart någonstans i Sverige ligger de här ställen?

Det finns 21 särskilda ungdomshemmet med 709 platser, och de här är spridda runt om i Sverige.

De har olika säkerhetsklasser, där ett är den med högst säkerhet och tre är den med lägst.

Det var först 2020 som SIS fick uppdrag att säkerhetsklassa alla hem, men en så länge är det bara två som är säkerhetsklassade.

[Transcript] Dagens Eko / Så lätt är det att rymma från ett Sis-hem

Det är Tyslinge utanför Södertälje och Johannes Berg i Kalix, och de har båda den högsta säkerhetsklassen, alltså ett.

Och vad avgör om man hamnar där?

Var man placeras beror på olika faktorer, som kön, ålder, kopplingar till gäng och risk för hot och våld.

Alla är omhändertagna, enligt LVU, och det blir man ju på grund av att man utsätts i en hälsautveckling för fara.

Antingen genom missbruk, kriminalitet, att man har annat, som man säger, socialt nedbrut på att beteende.

På SIS är man generellt sitter också många olika unga.

Det kan vara unga med missbruk, självskade beteende, brottsoffer och unga med funktionsvariationer.

Vi har ser idag att det är många ungdomar som mår psykiskt väldigt dåligt.

Barnen som placeras på SIS har mycket skylda behov, alltifrån unga flickor som föreplacering utsats för våld och övergrepp

till unga killar som begått allvarliga brott.

Hur funkar det att ha så många olika på samma plats?

Generellt sett har det varit mycket diskussioner om hur det funkar och det har fått mycket kritik.

Statens institutionsstyrelse SIS får allvarlig kritik från justitieombudsmannen G.O.

Tidigare i år gjorde G.O. ett oannonserat besök på Nereby SIS hem och de såg då särskilt allvarligt på just den här blandningen av intagna.

Att de hade skylda vårdbehov och att det kunde riskera till hotfulla situationer eller våldsamma situationer.

Och vid det här besöket så kom de också fram till att vid ytliga kroppsbesittningar så måste den intagna ta av sig alla kläder och stå naken en kortare stund.

Och då när personalen då betraktar den nakna kroppen kan ju för ett barn som redan är i en utsatt situation så klart vara väldigt integritetskränkande.

De här rutinerna för kroppsbesittningarna går även emot tortyrekonventioner från europeiska rådet. Gunilla Bergerén är enighetschef på justitieombudsmannen.

Barnet uttryckte ju också att han lämnade sändsam och att han fick stå och banka på dörren för att komma i kontakt med personalen.

Sen så kom de också fram till en nyårig pojke isolerade så låstes in för att skyddas mot kriminella ungdomar som bodde på samma SIS hem.

Och det tycker G.O. är allvarligt.

Nedebys institutionschef Katarina Högberg säger att det är olyckligt att så unga barn vårdas på SIS hem överhuvudtaget.

Det var ju en kort placering för att hitta något annat.

Nej det är inte bra att ha nyåringar på en sista inskole där det inte öppnar.

Men de här två pojkarna som vi pratade om 14 och 15, det känns ganska ungt för att ha göra mig så grov brottslighet.

Sitter det många på SIS hem som har begått grova brott?

Som vi har hört den senaste tiden så kryper ju kriminaliteter ner i åldrarna.

Rekruteringen av unga till kriminella nätverk ökar i flera av landets polisregioner.

Den bilden ger underrättelsecheferna i regionerna när Eko tinterjuar om.

Dagligen, kanske 10-20 barn som involverade.

Ängsta, jag skulle säga 13-14.

Och i takt med att lagerna för vuxna brottslingar skärpt så framstår det så mer och mer attraktivt att använda sig av allt yngre springpojkar

som då kan begå brott men bara riskera en bråkdel av straffen.

Eller då av ungdomar som är under 15 som inte ens är straffmyndiga och då inte kan få ett straff överhuvudtaget.

Det är en samhällsutveckling som sissa men inte riktigt hunnit hänga med i.

Man håller på att ställa om men man är inte riktigt där än.

Idag finns bara två hem med högsta säkerhetsklass och de är till för barn med det högsta våldskapitalet.

Men de platserna räcker inte till idag.

Det här gör att man tvingas placera barn som begår väldigt grova brott på andra boenden med lägre säkerhet.

Och med lägre säkerhet blir det också enklare för ungdomarna att rymma.

Den 8 maj 2023.

En fjortonåring och en femtonåring är på väg från skolbyggnaden på sysshemmet i Göteborg som de sitter på.

De har svarta kläder på sig och tofflor.

Plötsligt fikar de av och börjar springa och det är fyra meter i högsta ketet som omringar gården.

De klättrar över det och fortsätter att springa.

Fram till en bil som står och väntar utanför.

Den kör killarna till Stockholm.

Med hjälp av en surfplatta har en av killarna planerat rymningen inifrån hemmet.

I fem dagar är de på rymmen innan den ena grips igen av polis på sin gamla skolgård.

Han hade saknat sina vänner.

Samma eftermiddag ringer en andra killens mamma och berättar att hennes son sitter i en bil på väg tillbaka mot hemmet.

Det är en av de här killarna som rymmer från ett sysshem till synes ganska enkelt.

Hur vanligt är det med rymning här egentligen?

De är två av 90 unga som bara i år har rymt från sysshem i Sverige.

Då ska vi komma ihåg att totala antalet platser på alla sysshem i Sverige är 709.

Även om den siffran kan vara något högre då eftersom man har en överbeläggning på flera av dem.

Oj, det låter som en stor andel som rymmer då.

Ja, det har ju inte blivit fler rymningar än tidigare men däremot är de som rymmer nu mera ibland mycket grot kriminella.

I många fall också en fara för allmänheten och det här är en ny kategori för sysshemmen.

Från ungdomar med missbruksproblem eller psykosocial problematik kan det nu också sitta fjorton åringar som är involverade i gängkriminalitet.

Och som misstänkts med modförsök efter att det har skjutit med automatvapen.

Och vad gör sysshemmen för att förhindra rymningar?

Som sagt, det här med säkerhetsklassning då. Man jobbar med det även på nereby.

Men när de här två pojkarna som rymde därifrån placerades där, så nådde boendet inte ens upp till den mällersda säkerhetsklassen, alltså säkerhetsklass 2.

Och trots det så sätts de här två pojkarna.

Gripna efter skottlåsningar med automatvapen och med koppling till Stockholms kriminella gäng, just där.

När pojkarna placerades där tidigare i våras så fanns det inte ens ett stängsel som var designat för att göra det svårt att rymma utan ett stängsel då.

Där den övrsta delen lutar utåt för att göra det svårare att klättra in.

Och det var ju det som man satt upp för att hålla pojkar borta tidigare när det var ett flickhem.

Och ändå så hamnar de här killarna just där.

Ja, och det här är ju så vitt, vi kan se en placering som strider mot sysser egna instruktioner.

För båda de här killarna uppfyller flera av de kriterier som gör att de skulle ha suttit på säkerhetsklass 1, alltså den högsta säkerhetsklassen.

Och det är ju så vitt, P4 Göteborg kan se fel placerade då från första början.

Och vad säger de som är ansvarig för att det blev en placering där?

Vi har frågat dem det här, men de kan ju inte kommentera enskilda fall.

De håller dock på att utreda just den här händelsen.

Mer generellt så svarar det syss-generaldirektör Elisabeth Åbjörnsson Holmark att de håller på att ställa om myndigheten.

Vi håller på att ställa om den här myndigheten för att anpassa sig utifrån den samhällsutveckling.

Det här är ett arbete som kanske kommer att ta 10-15 år innan vi har också rustat dem utifrån den säkerhetsklassificering som vi vill ha.

Så mer konkret, vad gör man för att det här inte ska kunna fortsätta?

Efter rymningen på nereby så satt man upp taggtråd runt det här stängslet.

Och sen har ju de intagna tofflar på sig vilket gör att det ska vara svårare för dem att springa när de rymmer.

Svartglädda Ame Justaflo på fötterna kunde de två grovt kriminella rymma från sysshemmet nereby i Berksjön i början av maj.

Det framgår av lärmsamtalet i polisen som P4 Göteborg tagit del av.

Okej, så sysshemmen ska ta hand om en massa typer av unga som vårdas där.

Er granskning visar att de har problem med kriminella på hemmen som rymmer och som kanske borde vara på ställen med större säkerhet egentligen.

Men vad gör man på en större nivå för att det här inte ska fortsätta?

Ja, alltså det pågår ju en stor politisk debatt om just det här.

Ingen ung ska välja att bli kriminell.

Socialtjänster precis är inte röstarna för hantera grovt kriminella rymningsbenägena ungdomar.

Olika partier kommer med olika förslag.

Och istället börja staffa människor på riktigt som är farliga hålla, farliga människor borta från gator och torg.

Det kommer krävas kriminalvård med traditionell bemärkelse.

Men debatten handlar ju också om varför de här unga hamnar i de här situationerna från första början.

Man kan inte heller underskatta vad det innebär att vi har en samhällsdebatt som pratar om barn som åtslingar.

Och vad man ska göra för att det inte ska sluta med att ett barn till slut står med ett automatvapen och skjuter mot lägningsstörrear.

[Transcript] Dagens Eko / Så lätt är det att rymma från ett Sis-hem

Så att vi inte sätter in åtgärder tidigt behöver en ny socialtjänst lag.

Så debatten handlar om det förebyggande arbetet också.

Man kan sammanfatta det som att det är en väldigt het fråga just nu.

Och vad händer nu framåt?

Det enda vi vet om är att de här killarna är att de fem dagar efter att de rymde åker tillbaka till siksämnet Nereby.

Och den här omställningen vi pratat om är av allt att ömma en omställning som kommer att ta tid.

Men man har en plan att ställa om så att fler hem kan ta emot grovt kriminella unga med stort våldskapital.

Och nästa sånt här hem med högsta säkerhetsklass planeras vara klart år 2025.

Okej, så nästa hem med en sån här hög säkerhetsklassning kommer inte finnas på två år då?

Nej, precis.

Om man som 14-åring begår grova brott, vad händer då tills dess?

Ja, men då är det ju sikshem som är enda alternativet.

Tack Alice.

Programledare Vakarolinkärnen Jess Darlis Lundberg producerade, gjorde jag, Felix Österpersonen.

Skriv gärna till oss på dagens eco snabbelahr.se.

Det här avsnittet gjordes i samarbete med P4 Göteborg.

Om du vill höra mer av deras granskning av syssemhet Nereby och de två rymda pojkarna.

Planarnatt exakt hur rymningen gick till och var det var som gjorde att de kunde rymma.

Gå då in på Sverigesradio.se, snesträck i Göteborg eller så går då in i appen SR Play och klickar det fram till P4 Göteborg.